

LLIBRES PER AL VIATGE

Tots els turistes nodreixen una il·lusió, de la qual cap dosi d'experiència no els pot guarir mai del tot; s'imaginem que, en el curs dels seus viatges, trobaran temps per fer una pila de lectures. Es veuen, al capdavant d'un dia de visites o de viatge amb automòbil, o mentre són asseguts al tren, girant diligentment les pàgines de totes les obres vastes i serioses que, en les temporades ordinàries, no troben mai temps de llegir. Enceten una excursió de quinze dies per França i s'enduen la *Crítica de la raó pura*, *Aparença i realitat*,* les obres completes del Dant i *La branca daurada*.** Arriben a casa a temps per descobrir que han llegit una mica menys de mig capítol de *La branca daurada* i les primeres cinquanta dues ratlles de *l'Inferno*. Però això no els priva d'endur-se'n altra vegada el mateix nombre de llibres així que tornen a emprendre un viatge.

Una llarga experiència m'ha ensenyat a reduir una mica les dimensions de la meua biblioteca de viatge. Però encara ara sóc massa optimista quant als meus poders de lectura en un viatge. Juntament amb els llibres que sé que és possible de llegir, continuo agafant uns quants volums impossibles amb la pietosa espe-

* *Appearance and Reality* (1893), obra del filòsof anglès Francis Herbert Bradley (1846-1924). (*N. de la C.*)

** *The Golden Bough: A Study in Comparative Religion*, obra de l'antropòleg escocès Sir James George Frazer, publicada el 1890. (*N. de la C.*)

rança que algun dia, qui sap com, seran llegits. He recorregut milers de quilòmetres a través de la superfície d'Europa amb volums gruixuts que han tornat amb els seus secrets inviolats. Però així com en el passat només m'enduïa volums gruixuts, i una bona quantitat, de fet, ara només n'agafo un parell, i m'enduc únicament la mena de llibres que sé per experiència que es poden llegir en una cambra d'hotel després d'un dia de veure coses.

Les qualitats essencials d'un bon llibre de viatge són aquestes. Ha de ser una obra de tal mena que hom la pugui obrir sigui on sigui i estar segur de trobar-hi alguna cosa interessant, completa per ella mateixa i susceptible de ser llegida en poca estona. Un llibre que requereixi una atenció contínua i un esforç mental prolongat és inútil en un viatge; perquè el lleure, quan hom viatja, és molt breu i està tenyit per la fatiga física, la distracció del pensament i la incapacitat de fer esforços gaire extensos.

Pocs llibres de viatge són millors que una bona antologia de poesia en la qual cada pàgina conté alguna cosa completa i perfecta per ella mateixa. Els breus respirs que el turista sacrificat es concedeix no poden ser omplerts més delitosament que amb la lectura de poesia, que fins i tot es pot aprendre de cor; perquè el pensament, encara que repelós a seguir un argument, s'adelita en la feina lleugera d'enviar a la memòria paraules melodioses.

En la tria de les antologies, cada viatger s'ha de complaure a si mateix. La que a mi m'agrada més és el *Llibre de butxaca de poemes i cançons per a l'aire lliure*, d'Edward Thomas.* Thomas era un home de moltes lectures i de gust exquisit, i especialment ben

* *The Pocket Book of Poems and Songs for the Open Air*, una antologia de poemes publicada el 1907 que es va anar imprimint fins al 1950 a la sèrie «Traveler's Library» de Jonathan Cape. (*N. de la C.*)

dotat, a més, per fer d'antòleg de l'aire lliure. Perquè de la nombrosa tribu de versificadors moderns que han xerrat sobre camps verds, Thomas és gairebé l'únic que hom sent que és un «poeta de la naturalesa» (l'expressió és més aviat horrible, però no n'hi ha d'altra) per dret de naixença i de conquesta d'una veritable simpatia i comprensió. No tothom que diu «Senyor, Senyor» entrarà al reialme dels cels; i pocs, molt pocs dels que criden «Cucut, cucut», seran admesos en la companyia dels poetes de la naturalesa. Com a prova d'això, adreço els meus lectors als diversos volums de poesia georgiana.*

Tan adaptables com la poesia a les necessitats del viatger són les col·leccions d'aforismes o màximes. Si són bones —i han de ser-ho de debò, perquè no hi ha res de més trist que un «pensament sublim» enunciat per un autor que no té a dins seu els elements de sublimitat—, les màximes són la millor de les lectures. Només cal un minut per llegir-les i us proporcionen matèria sobre la qual podeu rumiar hores i hores. Cap no pot passar al davant de les de La Rochefoucauld. Jo sempre reservo la butxaca esquerra de dalt de l'armilla per a una reimpressió minúscula en setzè de les *Màximes*. És un llibre que no s'acaba mai del tot. Perquè, a cada mes de vida, amb cada accés al coneixement, ja sigui de si mateix ja dels altres, té un nou significat. I és que La Rochefoucauld sabia gairebé tot el que es pot saber de l'ànima humana, de manera que tot descobriment que hom fa quan avança en la vida ha estat anticipat per ell i formulat amb les frases més breus i més elegants. Dic a consciència que La Rochefoucauld

* S'entén per poesia georgiana el conjunt de poesia lírica escrita a la Gran Bretanya a la primeria del segle xx, quan va ocupar el tron Jordi V. El terme s'aplica a la literatura retrògrada que mira cap al passat. (*N. de la C.*)

ho sabia «gairebé» tot sobre l'ànima humana; perquè és obvi que no ho sabia pas tot. Ho sabia tot sobre les ànimes dels éssers humans en tant que animals socials. De l'ànima de l'home en solitud —de l'home que ja no està interessat en els plaers i els èxits socials que per a La Rochefoucauld eren tan importants—, en sap molt poc o res. Si desitgem saber alguna cosa sobre l'ànima humana en solitud —en les seves relacions, no pas amb l'home, sinó amb Déu—, hem d'anar a alguna altra banda: als Evangelis, a les novel·les de Dostoievski, per exemple. Però l'home en les seves relacions socials mai no ha estat descrit més acuradament, i els seus mòbils mai no han estat analitzats més delicadament, que per La Rochefoucauld. La vàlua dels aforismes varia de manera considerable; però els millors —i n'hi ha un nombre sorprenentment elevat— són d'una profunditat i una gravidesa increïbles. Resumeixen una vasta experiència. En una frase, La Rochefoucauld condensa tant de material com necessitaria un novel·lista per a una llarga narració. Per això no em sorprendrà gens de saber que molts novel·listes recorren a les *Màximes* per trobar-hi idees de trames i personatges. És impossible, per exemple, llegir Proust sense recordar-se de les *Màximes*, o les *Màximes* sense recordar-se de Proust. *Le plaisir de l'amour est d'aimer, et l'on est plus heureux par la passion que l'on a que par celle que l'on donne. [...] Il y a des gens si remplis d'eux-mêmes, que lorsqu'ils sont amoureux, ils trouvent moyen d'être occupés de leur passion sans l'être de la personne qu'ils aiment.* ¿Què són totes les històries d'amor d'À la recherche du temps perdu sinó enormes amplificacions d'aquests aforismes? Proust és La Rochefoucauld ampliat deu mil vegades.

Gairebé tan satisfactòries com a llibres de viatge són les obres aforístiques de Nietzsche. Les dites de Nietzsche tenen en comú amb les de La Rochefoucauld que són gràvides i expansi-

ves. Els seus millors aforismes són llargues tirades de pensament, comprimides. El pensament pot aprofundir-hi a pler perquè tenen tant de contingut implícit. És en això que els bons aforismes difereixen dels simples epigrames, en els quals tot consisteix en l'encert de l'expressió. Un epigrama agrada per la sorpresa, i, després del primer moment, l'efecte es marceix i ja no ens interessa. Ningú no es deixa enlluernar dues vegades pel mateix joc verbal. Però un aforisme no depèn de l'enginy verbal. El seu efecte no és momentani, i, com més hi pensem, més substància hi trobem.

Un altre llibre excel·lent per a un viatge —perquè combina els aforismes expansius amb les anècdotes— és la *Vida de Johnson*, de Boswell, que ara ha publicat Oxford Press, en paper bíblia en un sol volumet en octau. (Tots els viatgers, per cert, deuen molt als esforços de Henry Frowde, d'Oxford Press, l'inventor, o si més no el reinventor europeu, d'aquest paper de fil tan prim, impregnat amb una substància mineral per donar-li opacitat, que anomenem paper bíblia.) El que l'aforisme és al tractat filosòfic, el volum en paper bíblia ho és a les voluminoses edicions del passat. Tot Shakespeare, perfectament llegible, cap en un volum no pas més gros que una sola novel·la de Charles Garvice. Tot Pepys, o tot el que el públic anglès pot llegir d'ell, cap ara en tres butxaques. I la Bíblia, reduïda a una polzada de gruix, segurament està en perill de perdre aquelles qualitats que, almenys en les novel·les romàntiques, acostumava a posseir de cuirassa contra les bales. Gràcies a Henry Frowde, es pot posar un milió de paraules de lectura en una motxilla i amb prou feines sentir l'augment de pes.

El paper bíblia i la fotografia han fet possible la inclusió en una biblioteca portàtil d'allò que segons la meva opinió és el mi-

llor de tots els llibres per als viatgers: un volum (qualsevol dels trenta-dos serveix) de la dotzena edició, de format mitjà, de l'*Encyclopaedia Britannica*. Ocupa molt poc espai (vint-i-un centímetres i mig per setze i mig no és un pes excessiu) i conté vora un miler de pàgines i un nombre gairebé incomptable de fets curiosos i improbables. Pot obrir-se per qualsevol punt, perquè els capítols que la componen són complets per ells mateixos i no massa llargs. Per al viatger, que només disposa de mitges hores breus, és el llibre perfecte, el més perfecte, ja que dono per fet que, essent un viatger nat, és molt probable que sigui també un d'aquests lectors indulgents i errívols als quals l'*Encyclopaedia*, quan no es consulta amb un objectiu pràctic, ha d'atreure especialment. Jo no passo un dia fora de casa sense portar-ne un volum a sobre. És el llibre dels llibres. Girant-ne els fulls, tafanejant entre el dipòsit de fets d'una varietat fantàstica que l'atzar de l'ordre alfabètic ajunta, m'endinso en el meu vici mental. Un volum desaparellat de l'*Encyclopaedia* és com la ment d'un foll instruït: ple d'idees correctes, entre les quals no hi ha cap altra relació que el fet que hi hagi una B a totes elles; d'*orach*, o espinac de les muntanyes, es passa directament a oracles. Que hom no es torni boig, o que, en el procés de llegir l'*Encyclopaedia*, no esdevingui una mina de coneixements inútils i inconnexos, es deu al fet que oblida. La ment té una immensa capacitat d'oblit. Providencialment; si no fos així, en el caos de records fútils, seria impossible recordar-se de res d'útil o de coherent. En la pràctica, treballem amb generalitzacions extretes del remolí de les realitats. Si ho recordéssim tot perfectament, mai no seríem capaços de generalitzar; perquè només ens vindrien al cap imatges individuals, precises i diferents. Sense ignorància no podríem generalitzar. Donem gràcies a Déu per la nostra capacitat d'oblit.

Quant a l'*Encyclopaedia*, és enorme. El pensament només recorda allò de què té alguna necessitat. Cinc minuts després d'haver llegit el que diu sobre l'espinaç de les muntanyes, l'home ordinari que no és ni botànic ni cuiner ho ha oblidat del tot. Llegida per divertiment, l'*Encyclopaedia* serveix només per distreure'ns en el mateix moment; no instrueix, no diposita res a la superfície del pensament que pugui romandre-hi. És un simple passatemps i una ocupació momentània de l'esperit. Jo només la utilitzo per divertir-me en els meus viatges; m'averkonyiria incórrer tan capriciosament en una simple curiositat quan sóc a casa, durant les temporades d'affers seriosos.